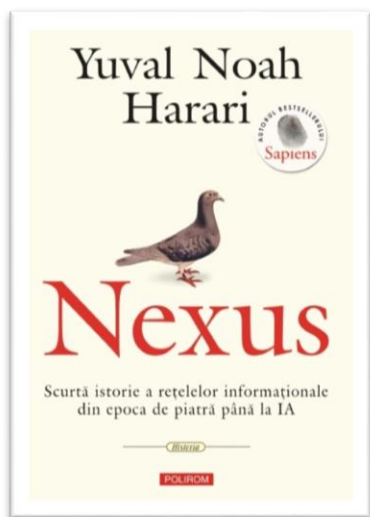

interacțiunilor transnaționale în analiza istorică a marilor transformări diplomatice.

Aurel Lazăr*

Yuval Noah Harari, *Nexus*, București, Editura Polirom, 2024, 432 p.

DOI: 10.62838/amsh-2025-0048

Yuval Noah Harari este doctor în istorie al Universității Oxford și profesor la Departamentul de Istorie al Universității Ebraice din Ierusalim. Cariera sa academică s-a concentrat inițial pe istoria militară medievală, dar ulterior a evoluat spre o abordare transdisciplinară, care integrează istoria, filosofia, etica, biologia evolutivă și tehnologia. Succesul internațional al volumului *Sapiens: A Brief History of Humankind* (2011) a

transformat radical profilul lui Harari dintr-un cercetător specializat într-un intelectual public cu influență globală. Temele predilecte ale lui Harari includ condiția umană în epoca algoritmilor, provocările democrației în contextul globalizării, viitorul muncii și riscurile biopoliticii digitale. În ultimii ani, Harari a devenit și o figură influentă în dezbaterile despre etica Inteligenței Artificiale, colaborând cu factori de decizie și participând activ la forumuri internaționale, precum Davos sau TED.

Volumul *Nexus*, apărut în anul 2024 la Editura Polirom din București, constituie o contribuție importantă în cadrul reflecțiilor contemporane asupra relației dintre istorie, tehnologie și viitorul umanității. Autorul, Yuval Noah Harari, renumit istoric și gânditor public, aduce în acest volum o colecție de eseuri și conferințe care, deși scrise în contexte diferite, converg în jurul unei teme centrale: modul în care interconectivitatea informațională, evoluțiile tehnologice și procesele istorice modelează prezentul și proiectează direcții posibile pentru viitorul umanității. *Nexus* nu este doar o extensie a lucrărilor anterioare ale lui Harari, precum *Sapiens*, *Homo Deus* sau *21 de lecții pentru secolul XXI*, ci un text care reflectă

* Assistant Professor, George Emil Palade University of Medicine, Pharmacy, Sciences and Technology of Târgu Mureș, aurel.lazar@umfst.ro

o maturizare a viziunii sale filosofico-istorice și o aprofundare a implicațiilor politice și etice ale transformărilor globale.

Nexus oferă o perspectivă largă asupra istoriei umanității, analizând cum fluxul continuu de informații ne-a condus până în prezent. De la epoca de piatră, la alcătuirea Bibliei, inventarea tiparului, apariția mass-mediei și revenirea recentă a populismului, Yuval Noah Harari ne provoacă să reflectăm asupra legăturii complexe dintre informație și adevăr, birocrăție și mitologie, înțelepciune și putere. El investighează modul în care entități precum Imperiul Roman, Biserica Catolică sau Uniunea Sovietică au folosit informația pentru a-și îndeplini obiectivele, indiferent dacă acestea au fost pozitive sau negative. De asemenea, autorul aduce în discuție dilemele esențiale cu care ne confruntăm acum, într-un context în care inteligența artificială amenință însăși supraviețuirea noastră.

Scopul declarat al lucrării este de a explora istoric și filosofic intersecția dintre cunoaștere și putere, oferind o viziune despre cum capacitatea de a construi și controla rețele informaționale determină direcția dezvoltării umane. Harari pornește de la întrebarea: *Ce se întâmplă cu umanitatea când nu mai controlează fluxul de informație?* Ipoteza centrală este că trecerea de la rețele narrative colective la rețele algoritmice determină o criză fără precedent a autonomiei umane și a ordinii politice globale.

Nexus nu este o cercetare arhivistică propriu-zisă, ci o lucrare de sinteză eseistică. Harari nu include o bibliografie sistematică, însă își construiește argumentația pe baza unei vaste literaturi secundare și a unor date publice. Sursele sale sunt, în principal, conceptuale și analitice: texte istorice, observații filosofice, exemple din economie, tehnologie și politică contemporană. El integrează idei din antropologie (Durkheim, Diamond), neuroștiințe, etică digitală (Floridi, Zuboff), istoria tehnologiei și teoria rețelor.

Metoda principală folosită de Harari în această lucrare este istoric-comparativă, combinată cu analiză conceptuală și speculație anticipativă. El compară perioade istorice, civilizații și tehnologii, evidențiind cum se modifică formele de cooperare umană în funcție de structura rețelor informaționale. Abordarea sa este transdisciplinară, folosind concepte precum „ficțiuni colective”, „rețea anorganică” sau „suveranitate algoritmică”. De asemenea, aplică gândire sistemică pentru a urmări conexiunile între biologie, tehnologie și etică. Eseurile din volum au o pronunțată dimensiune filosofică, propunând interpretări globale, nu demonstrații empirice punctuale.

Volumul este structurat în trei părți distincte, care corespund unei treceri graduale de la analiza istorică a societăților umane la reflecția asupra rețelor tehnologice și, în final, la implicațiile

politice ale acestei evoluții: *Rețelele umane*, *Rețeaua anorganică* și *Politica informatizată*. Această arhitectură tematică oferă o hartă coerentă a mutațiilor epocale pe care Harari le diagnostichează.

În prima parte, intitulată *Rețelele umane*, Harari explorează cum rețelele informaționale bazate pe comunicare verbală, mituri și simboluri au contribuit la organizarea comunităților premoderne. De la clanuri tribale la imperii și religii universale, autorul arată că rețelele umane au fost esențiale pentru extinderea cooperării. Harari argumentează că ceea ce deosebește specia umană de alte specii nu este inteligența individuală, ci capacitatea unică de a construi și întreține ficțiuni colective – narațiuni despre zei, națiuni sau drepturi naturale – ce permit colaborarea între milioane de oameni. Exemple precum apariția scrisului, codurile legale și textele sacre sunt interpretate ca infrastructuri timpurii ale transferului de informație. Totodată, autorul nu ignoră latura manipulativă a acestor rețele, avertizând că miturile pot uni, dar și dezbină, pot inspira progresul, dar și justifica opresiunea.

A doua parte a volumului, *Rețeaua anorganică*, urmărește formarea unei rețele planetare care transcende limitele biologice – o rețea anorganică construită din fire, cipuri, servere și coduri. Harari analizează cum revoluția industrială și cea digitală au deschis drumul unor noi forme de comunicare și control, culminând cu epoca inteligenței artificiale. Spre deosebire de rețelele umane, această rețea funcționează cu o logică non-antropocentrică: ea nu înțelege conținutul, ci doar eficiența prelucrării datelor. Eseurile dedicate acestei secțiuni evidențiază cum algoritmii pot învăța, anticipa și chiar decide în numele nostru – de la recomandări de consum la diagnostice medicale și decizii judiciare automate. Harari avertizează asupra dezechilibrului de putere generat de accesul inegal la date și asupra riscului ca indivizii să devină „obiecte de calcul” într-un sistem economic și politic automatizat. Mai mult, rețeaua anorganică are potențialul de a anula sensurile colective cultivate de rețelele umane, înlocuindu-le cu optimizări algoritmice impersonale.

În partea finală, *Politica informatizată*, Harari abordează tranziția de la democrațiile liberale la forme emergente de „tehnocrație algoritmică”. El explorează modul în care platformele digitale au devenit infrastructura noii puteri politice: Facebook, Google și Amazon nu sunt doar corporații, ci actori geopolitici care modelează opinia publică, reglementează adevărul și influențează procesele electorale. În acest context, concepte precum suveranitate, libertate și responsabilitate trebuie redefinite. Harari susține că politica informatizată nu trebuie lăsată pradă inerției tehnologice, ci trebuie regândită în termeni etici și globali. Printre propunerile sale se numără reglementarea internațională a datelor personale,

transparența algoritmică și o reformulare a drepturilor digitale ca extensie a drepturilor omului. Secțiunea se încheie cu un apel la formarea unei conștiințe civice planetare care să contrabalanseze forța tot mai mare a sistemelor automatizate.

În această carte, Harari revizitează rolul istoriei ca sursă de sens colectiv, dar avertizează asupra utilizării sale în scopuri politice. Într-un eseu despre naționalism, el scrie că „patriotismul modern este adesea un produs al unei istorii selectiv narate, care justifică prezentul prin mitologizarea trecutului”. În acest sens, istoria devine un câmp de bătălie pentru hegemonie culturală. O altă temă recurentă în volum este criza conceptului liberal de individ autonom. În epoca datelor, Harari sugerează că „eu-l interior” este tot mai mult influențat de structuri externe invizibile: notificări, reclame personalizate, conținut algoritmic. Dacă în trecut cunoașterea de sine era esențială pentru emancipare, în prezent aceasta este concurată de „cunoașterea algoritmică”. Autorul face un apel clar la o etică globală. În eseuri despre migrație, inteligență artificială sau încălzire globală, el arată că răspunsurile bazate pe suveranitatea statală sunt insuficiente. În viziunea sa, umanitatea are nevoie de narațiuni colective noi, post-naționale, care să încurajeze cooperarea și responsabilitatea planetară.

Nexus este o lucrare provocatoare și stimulativă, dar nu lipsită de controverse. Harari reușește să aducă în atenție teme esențiale ale contemporaneității: vulnerabilitatea democrației, pericolele unei „dictaturi digitale” și nevoia de regândire a eticii într-o lume dominată de AI. Totuși, unii critici, precum John Gray, au acuzat stilul său de a simplifica excesiv și de a construi narațiuni globale în dauna rigurozității empirice. De asemenea, lipsa unei bibliografii clare poate diminua încrederea în sursele sale. Cu toate acestea, impactul intelectual al volumului este semnificativ.

Criticii lui Harari au semnalat două tendințe problematice: înclinația spre generalizări și riscul simplificării excesive. Într-adevăr, unele eseuri din *Nexus* se bazează pe construcții speculative și pe extrapolări fără sprijin empiric solid. Alți comentatori, mai ales din mediul academic, au remarcat o abordare adesea prea narativă și insuficient ancorată în metodologii stricte. Unii istorici au observat că Harari tratează evenimente și fenomene complexe cu o lejeritate narativă care sacrifică nuanțele, în favoarea unui discurs accesibil publicului larg. Totuși, valoarea epistemică a volumului nu stă în noutatea datelor, ci în capacitatea de a genera cadre de gândire și întrebări fertile. În epoca post-adevăr, în care complexitatea realității este adesea ocolită în favoarea polarizării, vocea lui Harari funcționează ca un stimulent pentru gândire critică.

Cartea poate fi încadrată ca o lucrare de istorie a ideilor și etică aplicată în era digitală. Este o sinteză interdisciplinară

accesibilă publicului larg, dar valoroasă și pentru specialiști din domeniile istoriei, științelor politice, sociologiei sau tehnologiei informației. *Nexus* contribuie la o nouă paradigmă de gândire despre istorie și viitor, oferind un cadru interpretativ al epocii big data și al posibilelor sale derivații totalitare. Este racordată la un dialog internațional larg și merită inclusă în bibliografiile privind istoria tehnologiei și teoria rețelor.

Stilul lui Harari este clar, captivant și accesibil. El scrie cu talent de povestitor, iar eseistica sa este ritmată, bine structurată și presărată cu exemple sugestive. Totuși, stilul narativ poate părea uneori excesiv de simplificator, mai ales în analiza unor fenomene complexe. Acuratețea conceptuală este în general bună, dar nuanțele metodologice lipsesc uneori.

Recomand cu convingere lectura volumului *Nexus*, în special celor interesați de intersecția dintre tehnologie, istorie și filosofie politică. Harari explorează cu subtilitate impactul inteligenței artificiale asupra identității umane, puterii și libertății, arătând cum algoritmii și rețelele digitale modelează tot mai mult deciziile politice și sociale. Cartea este provocatoare și adesea neliniștitoare, dar esențială pentru înțelegerea mecanismelor care ne vor defini viitorul. Deși nu oferă răspunsuri definitive, ridică întrebările esențiale despre rolul Inteligenței Artificiale în redefinirea condiției umane. Publicul ideal este format din studenți, cercetători și cititori preocupați de viitorul omenirii într-o lume guvernată de rețele invizibile, dar omniprezente.

Maria-Alexandra Câmpeanu*

* Master's Student, Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, alexandracampeanu2002@yahoo.com